

Národopisne stvari.

O nekterih imenih Notranjcev in Istrijanov.

Učeni naš zgodovinar gosp. Hicinger je v 20. listu „Novic“ svoje mnenje razodel o nekterih ljudskih imenih na Notranjskem in Primorskem. Čeravno dobro vem, da nimam „vestes nuptiales“ o zgodovinarstvu in da moj glas v tej reči ni sposoben, da bi dognal stvari popolnoma, naj se mi vendar dopusti, da svojo misel razodenem in jo ponudim v prevdarek.

Čiči stanujejo na severni strani Istrije med Novim gradom in Klano, med Jelšanami in Laniščem. Sosedje so jim Brčini, kranjski Slovenci (trnovska fara), Kastavci (prebivavci stare Liburnije) in pravi Istrijani. Na meji slovenski v jelšanski fari so se Čiči v obleki in v jeziku skoraj popolnoma poslovenili; vzrok temu so duhovni, ki z lec v slovenskem jeziku božjo besedo razlagajo in pa vedna dotika s Kranjci. Drugi Čiči imajo popolnoma hrvaški-srbski značaj, kakor krog Lipe, Škalnice itd. In nekteri so celó pohrvateni Rumuni ali Vlahi; čeravno znajo vsi hrvaško — tudi božja beseda se jim v tem jeziku označuje — se vendar med seboj pogostoma v svojem popačenem vlaškem jeziku pogovarjajo. Ti Rumuni prebivajo v dveh velikih vaséh, na Munah velikih in malih in v Žejanah in imajo svojo duhovnijo in farno šolo; fajmošter jim je vrli slovenski domoljub gospod Šinkovec. Da se pravi Čiči nekako ločijo v jeziku, v obleki, v narodnih običajih od Slovencev in Hrvatov, se ne dá tajiti; da se pa ta razlika čedalje bolj zgublja in da je bila o Valvazorjevem času veliko večja, se lahko prepričaš, ako dolge Valvazorjeve popise o Čičarii le nekoliko prebereš. Kedaj so pa v kamenito Čičarijo prišli in od kod, to je menda ravno tako temno, kakor njihovo ime. Ali se pa vjema ime „Čiči“ s Plinijevimi „Secusses“ in ali se more oboje iz besede koč (kuća) izpeljati? to se mi zdi zeló čudno in neverjetno.

Dalje omenja gosp. dekan Hicinger tudi Brkine. Dovolite, da, kot bližnji sosed Brkinov, tudi jaz o njih svoje misel odkrijem. Kaj so Brkini? V našem kraju se imenujejo Brčini (ne pa Brkini, bolje bi že bilo Brčini), prebivavci hribov ali brd, ki se stegujejo med Harijami in Vremami. Bivajo pa Brkini v par vaséh trnovske fare, v hruški fari (Hrušica), v premški, deloma tudi v vremski fari (Vreme) v duhovni suhorski, pregarski in v dveh vaséh zagorske podfare. Košancev in pa pravih Vremcev na spodnjem Notranjskem nikoli Brkinov ne imenujejo in ti tudi Brkini niso, ker Brkini stanujejo le na brdih, na hribih in od tod njih ime; Košanci in Vremci so pa večidel v dolinah. Da je beseda Brkini ali Brčini izpeljana iz brd, dokazuje to-le:

1) Ljudje pri nas ne bodo imenovali Brkina tistega, ki na brdu ne stanuje. — 2) Mnogo brkinskih vasí se imenujejo Brda, na pr. veliko Brdo, malo Brdo, Brce, Janežovo Brdo, Ostrožno Brdo, Ratečevo Brdo. — 3) Še dandanes pravijo nekteri namesti: „Grem v Brkine, grem v Brda“, enako črnogorskim Brdom. In dve vasi, ki ste prav skupaj, namreč Kilovče in Ratečevo Brdo, nam ste lahko za dokaz. Kilovčani večkrat Ratečevce imenujejo Brkine, nikdar pa ne pravijo ti unim takó. — Ali so naši Brkini Plinijevi „Subokrini“, je tudi zeló dvomljivo. Kako pa dr. Kandler Katala na Pivki najti misli, in kako se ime „Slavina“ s Katali vjema, tega nikakor ne moremo razumeti. Gore Katalan, ki je neki blizu Trnovega, sem iskal po zemljovidih, poprašal tega in unega naših kmetov, ki na tanko vsak vrh pozná, pa vsak me je zavrnil, da ni nobene gore pri nas, da se bi „Katalan“ zvala med Trnovim in

Pograjami; le na Hrvaškem pri Klani je gora tako imenovana. Ime Brkinov se vjema z imenom Bržanov, ali prav za prav Brežanov, kakor pravimo Slovincem, ki prebivajo na bregih takraj Trsta.

Da so nektera staro-rimska imena zeló podobna sedanjim imenom mest in vasí, to se ne dá tajiti; kako pa dr. Kandler iz „Merokalení“ izpeljava Komen, je težko razumeti. Ako bi bil že z „Merokalení“ vasi Kal, črni Kal v zvezo spravil, bi saj bilo manj čudno. Ravno tako čudno je, da mu je Postojna Plinijev Porreston, Artara pa Idrija, ker je znano, da je Idrija iz novejših časov in ker se njeno ime dá drugače izpeljati. Ako lovimo le eno ali dve črki, ki se v latinskem jeziku vjemate z našimi imeni, lahko vsacemu griču, vsaki vasici ujamemo kako sorodno rimsko ime!

Naj pri tej priliki še par besedic spregovorim o naših Kočanih ali Kočanih. Na južni meji kranjske dežele se razprostira v kotu med visokimi gorami kočanska dolina. Še sedaj se sliši: „grem v kot“ namesti: grem v Kotjane ali Kočane. *) Ime Kočanov toraj ni iz koč izpeljano, ampak iz kota. Vsi Kočani spadajo v duhovnem obziru pod pograjsko vikarijo in ž njo pod tržaško škofijo. Polovica Kočanov spada k bistriskemu okraju in je del kranjske dežele; druga polovica je pa pod tržaško namestnijo in pod novograjsko kantonsko oblastjo, kamor morajo revni Kočani skozi Bistrico več ur daleč hoditi po svojih opravilih. Ali ne bi bilo bolj pametno, da bi bil kočanski vikarijat pod oblastjo ljubljanskega škofa in kranjskega deželnega poglavarstva, kakor da je mala duhovnija v dve deželi razcepljena in da ubogi Kočani imajo tako daleč do svoje gosposke! Saj kaže tudi lega in natorna meja te doline, da bi morala s kranjsko deželo zvezana biti.

To sem hotel o naših južnih Slovincih povedati, pa ne da bi svoje mnenje komu vrvati hotel, ampak le zato, ker mi je rojenemu Notranjcu reč popolnoma znana, in ker želim, da se stvar na vse strani pojasni in — pravo zadene.

V Trnovem.

J. Bilc.

Šolske stvari.

Glasi izvedencev o ljudskih šolah.

Visokočastiti g. Simon Vovk, rodoljubni radoliški dekan kot okrajni šolski nadzornik, je do našega preč. kozistorija sestavil važno prošnjo; v prvem njenem delu nasvetuje, kako naj se naše ljudske šole prestrojijo, da bodo našemu narodu prave učilnice, to je, mikalnice in izobraževalnice, v drugem delu pa odkriva sedanje zadržke in napote, ki se morajo iz ljudskih šol odpraviti, da bode mogle biti to, kar bi imele biti. To prošnjo je poslal vsem svojim tovaršem, to je, dekanom, da jo podpišejo, ako se njihove misli strinjajo z njegovimi. Ako je res vesela novica, ki smo jo slišali, podpisali so imenovano prošnjo vsi gg. dekani, razun enega.

Prečastiti gospod Juri Grabrijan, kanonik in ipavski dekan, je pa ni le podpisal, temveč dodal jej je še nekoliko lastnih razlogov, s kterimi jo podpira. Zlata zrna so g. Grabrijanove besede; narekovala mu jih je mnogih let lastna skušnja o dosedanji koristi naših ljudskih šol in čista ljubezen do národa slovenskega. Tako-le se glasé:

„Prošnja o prenaredbi ljudskih naših šol, ktero je sestavil moj častiti prijatelj v Radolici in ktero so pod-

*) Tudi v ribniški duhovni je vas Kot, čegar prebivavce zovejo Kočane. Vred.

pisali častiti moji tovarši, kaže pravi temelj, na katerem bi morale naše šole osnovane biti, ako hočemo, da so národu v resnici koristne. V njej je izrečena prava namera naših šol, in naštetí so oviravni zadržki, ki se morajo odpraviti iz teh šol, da bodo prave ljudske učilnice.

Kaj da je ljudska šola, to uganiti je človeškemu umu jako lahko, vendar pa pravi zaumek o njej dosedaj še ni prešinel vseh, niti je pridobil svojo pravo veljavo, da-si tudi so si nekteri hvalevredno prizadevali za-nj. Vzlasti na dva kriva pota so zabredli oni, ki so ljudskim šolam iskali pravega razumka. Eni mislijo, da so ljudske šole le pripravljavnice za srednje in višje šole. Ti prezirajo, da velika velika večina učencev ljudskih šol ne nastopi tega pota. Eni pa menijo, da to, kar se je učilo v začetku tega stoletja, zadostuje tudi še dandanašnji; ti ne gledajo na to, kaj se doseže s tacimi šolami. Kaj se neki v smislu teh mož zahteva od nižje ljudske šole? Zunaj kršanskega nauka se zahteva, da se otroci naučé brati, pisati in računati (rajtati), in če se strune še bolj napnó, ubijati se morajo tudi z nemško slovnico, ne vedé, čemu to? — Da je za daljno omiko neobhodnje treba, da človek zna brati, pisati in računati, kdo bo tajil to; toda nikdo mi ne more ovreči, da si človek z branjem, pisanjem, računjenjem in slovnico ne pridobi nič družega, kakor le pomoček do poduka za djansko življenje. Kmečki otrok, ki se je naučil brati in pisati, dobil je le samo orodje; prav tako je, kakor če mu v roke daš nož, sekíro, matíko itd., pa mu ne pokažeš, kako in čemu ima rabiti je. To orodje bode ali iz rok vrgel, ali napak obračal.

Da bi bil kdo spoznal potrebo, da se mora mladini pokazati, kako si ima z branjem, pisanjem in računjenjem pridobiti razne vednosti za djansko življenje, to ni prišlo nikomur na misel, in tako se zgodi, da se otroci, ki so po šest let v šolo hodili in se naučili brati in pisati, brez poduka v djanskih stvaréh, torej brez prave koristi izpusté iz šole.

Utegne mi sicer kdo ugovarjati, da imamo tudi nedeljske šole, v katerih se bolj odrasli otroci z večim vspehom dajo podučevati v djanskih rečéh; toda komu niso znane naše nedeljske šole, kako pomanjkljiva je njihova osnova in kako malo da se v sedanjih okoliščinah dá storiti v njih.

Koliko da so vredne naše sedanje ljudske šole, lahko spoznamo iz tega, kako prosti pa djanski kmet sodi o njih; on pravi: „izšolan kmet slab kmet“. S tem hoče reči, da si mladi človek s tem, da zná brati in pisati, ni le čeló nič pridobil za svoj djanski poklic, ampak da se je navzel le domišljave, da se za-nj, ki je v šolo hodil, več ne spodobi kmečki stan.

Človeka samo to, ako zná brati in pisati, družega pa nič, ne osreči; s samim tem znanjem si ne more kruha služiti; to nas uči vsakdanja skušnja; recite: ali nas te vrste ljudje z beračanjem ne nadlegujejo vsaki dan? Žalostni dokaz tega so naše ječe, v katerih je brž ko ne manj takih, ki niso nikoli v šolo hodili, kakor unih, ki znajo brati in pisati.

S tem sem menda dosti dokazal, da je brati, pisati in računati znati le pomoček do poduka, a ne poduk za potrebno izobraženje ljudem, brez tacega poduka so pa šole brez koristi in stroški za take šole, če so se tudi s silo ustanovile, so zvrženi.“ —

Misli o ljudskih šolah so bile žalibog dosihmal tako zmešane in napačne, da še le zdaj se je jelo daniti. Deželnemu zboru smo hvaležni, da je povod dal šolskim možem, da kažejo, kaj je napéno in kako se predrugačiti mora, da ljudska šola pri nas bode to, kar ima biti: voditeljca do tega, da fantje bojo kedaj umnikme-

tovavci, bistri rokodelci, deklice pa umne gospodinje. Po tem ne bo občinam (soseskam) žal, da morajo plačevati za šole. Dostaviti pa moramo še to, da zgolj nemško uredovanje kantonskih gospósk je zeló zbegalo prosto ljudstvo, da res priteguje nemščini v ljudskih šolah zato, da bi se je otroci naučili, da bi mógli kancelijska pisma razumeti. Tedaj zavoljo kancelijskih pisem bi se po takem morala nemščina učiti in mnogo drugih za življenje kmetuin rokodelcu potrebnih naukov pa zanemariti. Zato naj se nekdanji narobe svet premeni: kancelije, kadar z našimi ljudmí imajo z besedo ali pismom opraviti, naj bodo domače, in ljudske šole tudi domače. Tako se bo krivo poravnalo na pravo.

Sonet.

Zložil Jos. Cimperman.

Tisúčkrat štiri let pričakovali

Očetje stari zvesto so Rešnika;

Došla jim ž Njim je sreča prevelika:

So zlati dnevi Judom zasijali.

Kedár polje morivna suša pali,

Vsahníla bil je, zvénila mladíka,

Se usmili blaga roka Dobrotníka:

Na zemljo dežek tíhi pošlje kmali.

Enak očakom starim pričakujem

Željno jaz tudi zóre míle, zlate,

Da bi s tamote národ náš zbudíla.

Zdihljaje vroče Njemu izročujem,

Ki gozd oblači, s cvetjem venča trate,

In vstvaril solnc je trumo brez števíla.

Slovstvo.

* *Lire Sionske* je prišel 6. list na svetlo za mesec juni. Marljivi gospod izdatelj ga je poslal po svetu s sledečim

Vabilom:

Danes končá „Lira Sionska“ s 6. listom polovico prvega tečaja. Začetek bil ji je težaven; vendar si je do zdaj pridobila toliko podpornikov, da ji je obstanek saj nekoliko zagotovljen. Izrekam vam tedaj srčno zahvalo vsem, kateri ste ji primogli na noge. Bodite ji tudi v prihodnje prijetli in podpirajte me v početji, kterege sem se lotil le z namenom, da bi po svoji moči pripomogel k povzdigi cerkvenega petja. Prosim vas, širite jo med domačimi pevci in pevkami, da se vdomači! Cena 2 gold. za leto ali pa 1 gold. za pol leta je gotovo tako nizka, da si jo lahko vsak omisli, komur je le količakaj mar za stvar. — Rada bi bila donašala „Lira“ tudi še kak napev v posebni prilogi, toda to se more zgoditi le tedaj, ako ji dospé več podpore, sicer se ne morejo poravnavati tiskarni in poštni stroški. V zgubo ravnati mi pa ne pripuščajó moje okoliščine. — Od več strani se je tudi želja razodela, da bi prinesla „Lira“ napeve za črno mašo itd. Tej želji se dozdej ni moglo vstreči, ker je pomanjkovalo prostora napevom za praznike. V prihodnje pa se bo tej želji vstreglo. — Kdor se je naročil le za pol leta, prosim naj se z naročnino podviza za drugo polovico, da se more v redu odpravljati. Kdor pa ni za prvega pol leta odrajtal naročnine še do zdaj, se prosi, da to poravná, kakor hitro je mogoče, ker sicer ne morem zalagati. Naročnina naj se mi pošlje v frankiranih listih z napisom: „France Grbic, konservatorist v Pragu, malo namestje hiš. števí. 140 (I. — 141) III. nadstropje. — Novi naročniki lahko dobíjo še vse do